

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Platón versus Aristotelés v náhledu na umění
Petra Kalivodová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Platón versus Aristotelés v náhledu na umění

Petra Kalivodová

Vedoucí práce:

Mgr. Kryštof Boháček Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....
Petra Kalivodová

OBSAH

1	ÚVOD	5
2	ZAŘAZENÍ DO HISTORICKÉHO KONTEXTU	5
3	PLATÓN	8
3.1	Symposion	11
3.2	Umění podle Platóna	19
4	ARISTOTELÉS	21
4.1	Poetika	22
4.2	Rétorika	27
4.3	Umění podle Aristotela	30
5	SROVNÁNÍ NÁZORŮ	31
6	ZÁVĚR	33
7	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	35
8	RESUMÉ	36

1 ÚVOD

Předkládaná práce se snaží přiblížit, porovnat a zhodnotit názory a pohledy na estetiku a umění dvou významných antických myslitelů Platóna a Aristotela. Opírá se především o díla obou autorů pojednávající o této problematice a to: Platónův *Symposion* a Aristotelovu *Poetiku*.

První kapitola se věnuje době, kdy oba filozofové žili, snaží se přiblížit jaké podmínky a okolnosti měly vliv na jejich život a myšlení, jaký postoj k umění a estetice tehdy zaujímal společnost celkově. Též je zde zmíněno, jaké postavení mělo umění v rámci tehdejší filozofie a jaký odkaz zanechalo pro nadcházející období.

Poté se práce podrobněji věnuje oběma autorům. Krátce shrnuje jejich život i celkový odkaz jejich děl a na základě toho zasazuje názory na umění do filozofie obou myslitelů. Následně se zaměřuje na jejich stěžejní díla, vztahující se k umění a estetice.

U Platóna se jedná o rozbor dialogu *Symposion*, na něj pak navazuje část pojednávající o tom, jak Platón nahlíží na umění jako takové a jaký je jeho názor na básníky.

V případě Aristotela je podrobněji rozebráno jeho dílo *Poetika*. Několik řádků je věnováno i dalšímu dílu a to *Rétorice*, kde Aristotelés vysvětluje a ujasňuje poznatky v oblasti umění řečnického. Stejně jako u Platóna je i zde shrnutí Aristotelova pojetí umění. Nastíněny jsou též rozdíly mezi uměním básnickým a řečnickým, tak jak na ně pohlíží Aristotelés.

Na základě utřídění názorů obou filozofů, dochází práce ke srovnání.

2 ZAŘAZENÍ DO HISTORICKÉHO KONTEXTU

Platón i Aristoteles žili a tvořili v dobách antického Řecka. Řekové považovali umění za součást svého života. Tzv. kosmos, v překladu vesmír, řád, ale také šperk, ozdoba či právě umění, pro člověka znamenal „opak vnějšího, neprozkoumaného,

umělecky nezušlechtěného chaosu“¹, svět, kde mohl člověk s pomocí umění tvořit a skrze tuto činnost se přiblížit bohům.² Každý druh umění měl v Řecku své patrony, tzv. Múzy, tedy až na umění výtvarné.³ Možná právě proto, že výtvarné umění nemělo Múzy, nahlížela společnost na výtvarníky dosti kriticky. Mezi umělcem a řemeslníkem nebyl prakticky žádný rozdíl, umění bylo považováno za řemeslo a naopak.⁴ Nicméně díla výtvarníků dokázala společnost náležitě ocenit, obdivovala je a vážila si jich. Umělci proto mezi sebou soutěžili, čí dílo bude lepší. Jednoznačným měřítkem pro všechny byla dokonalost. Ať už soutěžili umělci v rámci jedné obce, či probíhala soutěž mezi obcemi, platilo, že čím více se umělec přiblížil dokonalosti, tím více bylo jeho dílo obdivovanější.⁵

Archaické umění dalo nejširší prostor pro umělecké vyjádření v celých dějinách.⁶ Umění velmi využívalo geometrické prvky. Pak přišla tendence nahradit geometrii citem. Do popředí se dostává zobrazování lidské figury a zvířat, které je více detailně propracované. Právě v zaměření na detail se nachází smysl archaického umění.⁷ Avšak snaha dokonale postihnout anatomii lidského těla zákonitě vedla k nutnosti užití racionality a samozřejmě opět geometrie.⁸

Velice důležitou roli v řeckém umění hrála mytologie. Odtud se braly náměty pro veškeré druhy umění ať literární, divadelní, výtvarné, hudební či jiné.⁹

Antické Řecko je kolébkou filozofie a vědy, pod jejich vlivem dochází k proměně společnosti. Spolu s filozofií a vědou se rozvíjí také lyrika, která vznikla na Egejských ostrovech a maloasijském pobřeží a odtud se následně šířila dál. Původně měla lyrika formu písní doprovázených na hudební nástroj lyru. V archaické době byla tato forma značně oblíbená. Byly jí také psány některé protifilozofické texty, což

¹ BOUZEK, J., KRATOCHVÍL, Z. *Řeč umění a archaické filozofie*, s. 19.

² Tamtéž, s. 19.

³ Tamtéž, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 17.

⁵ Tamtéž, s. 18.

⁶ Tamtéž, s. 21.

⁷ Tamtéž, s. 22.

⁸ Tamtéž, s. 29.

⁹ Tamtéž, s. 52.

výrazně ovlivnilo filozofické myšlení, například na Platónovu filozofii měla vliv Pindarova lyrika z pátého století před Kristem. Dnes se pod pojem lyrika zahrnují také jamby, které uctívají boha Dionýsa a bohyni Déméteru, elegie, které vychází z nářků nad mrtvými a někdy také epigramy.¹⁰ Lyričtí básníci patřili v archaickém Řecku k významným a uznávaným a byly považováni za moudré a vzdělané, což dokazují mimo jiné Solónovy verše, jež patřily k „moudrostní tradici této epochy“.¹¹ Dalšími významnými básníky byly například Archilochos, Sémónides ze Samu či Sappfó, která byla příkladem lyrické touhy.¹²

Stejně jako věda a filozofie i lyrika měla vliv na myšlení a proměnu společnosti. Na významu nabývá individualita, jedinečnost člověka. Předtím byla jedinečnost ceněna až po smrti, při oplakávání zesnulého. Nyní byla jedinečnost vyzdvihována v rámci lidského života. Cit a vášně, dosud vnímány jako lidské slabosti, se začaly pokládat za důležité. Lidský život a člověk jako takový se stal čímsi posvátným, posvátnějším než dříve.¹³ Nezastupitelnost, jedinečnost života spočívala právě v tom, že je pomíjivý.

Proměna lidského vědomí a upadání mytického prožívání světa se odráží ve vědění. Jak věda, tak umění v archaickém Řecku ukazují svět „ve své problematičnosti i ve své harmonii a poznatelnosti“.¹⁴ V architektuře se vyčleňují stavební slohy: jónský a dórský, a vyskytují se také starší orientální motivy, které jsou přepracovávány v duchu řecké architektury.

Ve výtvarném a sochařském umění je hlavním tématem lidské tělo, při jehož zpodobnění se umělci snažili jednak o racionální zdůvodnění a zároveň také o projevení citu a vášně. Racionalita se zde projevuje v proporcích a anatomické stavbě. Díky proporčnímu řádu je dílo na pohled harmonické. O sjednocení racionality a citu usilují všechny umělecké žánry, nejen výtvarná odvětví umění, ale také slovesné umění, architektura a další. V lyrické poezii jsou cit a vášně vyváženy formálním řádem verše.

¹⁰ BOUZEK, J., KRATOCHVÍL, Z. *Řeč umění a archaické filozofie*, s. 165.

¹¹ Tamtéž, s. 169.

¹² Tamtéž, s. 172.

¹³ Tamtéž, s. 167.

¹⁴ Tamtéž, s. 244.

O sjednocení racionálního a citového se snaží dokonce i filozofie.¹⁵ Samozřejmě existuje také kritika takovéhoho prolínání citu a myšlení. Odsuzována je chladnost¹⁰⁾

racionality v umění či naopak dojmovost ve filozofii a vědě, která může být značně zneužita, jako příklad se nabízí sofistika.¹⁶ Celkově však spíše převládá snaha o sjednocení pojmu a dojmu, než přísné vymezení dojmovosti pouze do umění a pojmu zas jen do vědy a myšlení. Jak umění, tak věda a filozofie, se snaží uchopit člověka i svět a pojmut je jako nesamozřejmé a harmonické.¹⁷

Řecké umění je dodnes považováno za velmi významné. Inspirovalo se a přebralo různé umělecké prvky z umění Orientu, Balkánu či Itálie.¹⁸ Z Řecka zas přechází prvky umění do okolních států. Odkaz řeckého umění je zachován v umění evropském, buddhistickém i islámském. Obracela se k němu renesance, která položila základ moderního umění. Inspiroval se jím klasicismus, který spojil starořecké umění s moderním racionalismem, a díky tehdejšímu rozvržení světa, kdy Evropa měla své kolonie v Austrálii, USA, Kanadě a jinde, se dostalo do podvědomí celého světa.¹⁹

3 PLATÓN

Platón byl významný řecký filozof pátého století před Kristem, jehož názory ovlivňují filozofii od starého Řecka až prakticky po současnost. Žil v letech 427²⁰ až 367 př. n. l.²¹ Svou filozofii zakládal na učení o idejích. Za nejvyšší považoval ideu krásy, dobra a pravdy. Věci smyslového světa vnímal pouze jako jakýsi odlesk pravých idejí. Ovšem dokázal se orientovat i v politické teorii a praxi, což dokládá spis *Ústava*,

¹⁵ BOUZEK, J., KRATOCHVÍL, Z. *Řeč umění a archaické filozofie*, s. 244.

¹⁶ Tamtéž, s. 245.

¹⁷ Tamtéž, s. 246.

¹⁸ Tamtéž, s. 31.

¹⁹ Tamtéž, s. 13.

²⁰ NOVOTNÝ, F. *O Platonovi. díl 1., Život*, s. 89.

²¹ Tamtéž, s. 108.

kde popisuje, jak by měl vypadat ideální stát.²² Platón byl také zakladatelem Akademie, slavné filozofické školy.²³

Platón byl Sokratovým žákem a Sokratés také představuje významnou postavu Platónových děl. Svá díla psal Platón formou dialogů, neboli rozhovorů, které obvykle vedli Sokratés a nějaký, ať už více či méně významný, občan Athén, jehož obor, ve kterém vyniká, například básnictví, řečnictví či jiné, je předmětem rozhovoru. Sokratés zde vystupuje jako hlavní postava a Platón jeho prostřednictvím prezentuje své názory, na které měl Sokratés samozřejmě také vliv. Sokratés odmítal psanou formu filozofie²⁴, podle něj nemohly knihy předat žákovi to, co učitel. Podle Sokrata postrádaly knihy individuální přístup.²⁵ Od Sokrata tudíž nepocházejí žádné spisy. Navíc filozofie v té době byla zaměňována se sofistikou, byla sofistikou hanlivě nazývána a společností neprávem opovrhována. Platón, jako Sokratův žák, cítil potřebu zanechat odkaz, který by ukazoval podstatu filozofie v tom správném smyslu a na který by sofistika nevrhala špatné světlo.²⁶

Platónovy dialogy lze považovat spíše za básnické drama, než za filozofické pojednání. V době starého Řecka se však příliš nerozlišovalo mezi texty filozofickými a literárními. Rozdíly byly vnímány spíše v tom, jak byl text napsán, zda se jednalo o poezii či prózu.²⁷ V pátém a čtvrtém století před naším letopočtem byli za nejvýznamnější učitele etiky považováni básníci. Společnost považovala básníky za moudré. Platónovy dialogy byly ve své době přijímány jako vzory etiky.²⁸

Dialogy by se daly přirovnat k jakémusi divadlu, avšak liší se od všech řeckých dramatických děl. Je zde pozoruhodná podobnost mezi dialogy a tragédií. Čtenář dialogu vstupuje do diskuze, zde dochází k aktivní a kritické výměně názorů. Stejně tak divák vstupuje do tragédie a uvažuje o tom, jaký mají události v ní význam pro něj

²² ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 74.

²³ Tamtéž, s. 75.

²⁴ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 271.

²⁵ Tamtéž, s. 276.

²⁶ Tamtéž, s. 277.

²⁷ Tamtéž, s. 271.

²⁸ Tamtéž, s. 274.

a jeho hodnotový systém.²⁹ Čtenář, potažmo divák, se pak přiklání k takovému stanovisku, které je mu sympatičtější. V jiných významných dílech té doby nemá čtenář, divák či posluchač, možnost takové volby.³⁰ Podobnost dialogu s tragédií lze spatřovat též v tom, že oba obsahují tzv. elenchos, což je řecký výraz znamenající křížový výsledek. Čtenář se na začátku setkává s tvrzením, které je až přehnaně optimistické, sebejisté až naduté. Následuje argumentace druhé strany, po které se dochází k jakémusi prozření. Autor prvního, tak sebejistého, názoru je nucen připustit, že se mýlil. Vidí najednou problém jinak a pochopení se mísí se studem a zmatenými pocity z vlastní nevědomosti či chybného úsudku.³¹ Pokud je zřejmá podobnost dialogu a tragédie, nutno také říct, že se mezi nimi nachází také rozdíly. Rozdíl se týká hlavní postavy. Podle té je dílo nazvané, to platí u dialogu i tragédie. Avšak v tragédii je hlavní postava mytická, slavná z minulosti, může se jednat například o krále. V dialogu je hlavní postavou obyčejný člověk z lidu, který je neznámý pro širokou veřejnost.³²

Sokratés odsuzoval knihy. Podle něj byly příliš pasivní a nedokázaly dát žákovi to, co učitel. Platón se snaží dát svým dílům aktivní rozměr. Podněcuje čtenáře k tomu, aby uvažoval o etických otázkách a snažil se je pochopit.³³ Platón sice ve svých dílech vyjadřuje své názory a postoje a dochází k určitým závěrům, není však vyloučeno, že si čtenář může vytvořit vlastní závěry. Nejde jen o to, slepě přijímat názory, které Platón předkládá³⁴, ale zamyslet se nad tím a utřídit si své vlastní názory na daný problém.

Jak už bylo řečeno, Platónovy dialogy se dosti odlišují od ostatní literatury té doby. Jazykově ani stylisticky neodpovídají pravidlům tehdejší rétoriky. Postrádají rytmus a nemají ani jiné náležitosti tehdejší literatury. Je to psané jakoby prostou mluvou, která nemá za cíl opájet a dojímat. Řeč je záměrně všední, aby působila jako klidná rozmluva. To bylo pro řeckou literaturu naprosto nové.³⁵

²⁹ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 278.

³⁰ Tamtéž, s. 279.

³¹ Tamtéž, s. 282.

³² Tamtéž, s. 283.

³³ Tamtéž, s. 279.

³⁴ Tamtéž, s. 280.

³⁵ Tamtéž, s. 284.

Nutno také zmínit několik řádků o Platónově filozofii a nauce o idejích, která je důležitá pro pochopení jeho názoru na umění a krásno jako takové. Podle Platóna existuje svět idejí, jakýchsi vzorů pro vše, co se nachází ve světě, kde žijeme. Tyto ideje představují pravá jsoucna a jejich svět existuje mimo naše smysly. Lze k němu dospět pouze pomocí rozumu.³⁶ Na cestě poznání chce Platón dojít k podstatě pravého bytí.³⁷ K tomuto cíli směřují i hovory postav v dialozích. Zprvu to vypadá, že jde o samé objektivní myšlenky. Sokratés nehovoří o žádných tajemných či hluboce spekulativních věcech. Rovněž i nauku o idejích předkládá „takřka v kontinuitě s tím, jak mluví o umění, nebo lépe řečeno, o dovednosti ševcovské a dovednosti lékařské a o věcech, které s nimi souvisejí.“³⁸ A přece Sokratés v Platónových dialozích chce, aby účastníci rozhovoru, a samozřejmě také čtenář, nahlíželi, stejně tak jako se nahlíží v matematice na objektivní problém.³⁹ Ovšem to, co má schopnost nahlížet, je samotná bytost. Znamená to tedy, že člověk musí takovýmto způsobem nahlížet na všechno, co dělá a co myslí. Člověk je bytost, které se zjevuje a ukazuje svět.⁴⁰

3.1 Symposion

Děj dialogu *Symposion* vypravuje Apollodór Glaukónovi. Glaukón nutně dychtí znát hovor, který se vedl na hostině u Agathóna a o kterém se domnívá, že se udál nedávno. Je však Apollodórem vyveden z omylu a dovídá se, že se hostina udála již před lety. Apollodór se sice hostiny nezúčastnil, ale vyprávění zná od Aristodéma.⁴¹

Symposion zpravidla následoval po hostině, představoval zábavu po jídle spojenou s pitím. Hostinu, a samozřejmě i symposion, pořádal Agathón, řecký tragický básník, který právě oslavoval své vítězství v dramatické soutěži.⁴² Na hostině je několik hostů, kteří jsou zároveň účastníky dialogu, mezi nimi, kromě hostitele Agathóna, Aristofanes, Eryximachos, Faidros, Pausanias. Samozřejmě je zde také Sokratés, který

³⁶ PLATÓN. *Symposion*, s. 5.

³⁷ PATOČKA, J. *Péče o duši: soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách. II., Stati z let 1970 - 1977. Nevydané texty ze sedmdesátých let*, s. 110.

³⁸ Tamtéž, s. 232.

³⁹ Tamtéž, s. 232.

⁴⁰ Tamtéž, s. 233.

⁴¹ PLATÓN. *Symposion*, s. 7.

⁴² Tamtéž, s. 6.

však na hostinu přijde pozdě, čímž na sebe upozorní. Po hostině navrhne Eryximachos téma hovoru o bohu lásky Erótovi.

Erós, bůh lásky, byl již v nejstarších dobách zosobňován jako mužský bůh.⁴³ Eróta oslavovali básníci, rétorici, zobrazovali výtvarní umělci, byl předmětem společenských hovorů. „Sokratés sám svým cítěním, jednáním i řeči projevoval, jak velká část jeho bytosti náleží tomu bohu.“⁴⁴ Prostřednictvím náboženství, umění, filozofie a hovorů se Sokratem poznal Eróta také Platón. Nejspíš nepoznal lásku k ženě, nicméně zakusil onu mužnou lásku, která je vnímána jako něco víc než přátelství a podněcuje jí právě Erós. Takovou lásku cítil Platón k Diónovi, mladému chlapci, který byl obdařen jak tělesnými, tak duševními půvaby, a kterého potkal Platón v Syrákúsách ve svých čtyřiceti letech. Dión se stal jeho posluchačem, přítelem a životní láskou. Platón to umělecky vyjadřuje v dialogu *Symposion*.⁴⁵

Téma hovoru na hostině je tedy zvoleno. Postupně Eróta chvalořečí všichni přítomní. První řeč pronáší Faidros. Vidí Eróta jako velikého a krásného boha, který patří svým rodem mezi nejstarší bohy vůbec. Jakožto nejstarší je příčinou největšího štěstí.⁴⁶ Pausanius ve své řeči říká, že existují dva Erótové, stejně jako dvě Afrodité, jedna Obecná a druhá Nebeská. Také Erós je Obecný a Nebeský.⁴⁷ Obecný Erós, syn Obecné Afrodity, působí náhodně, láskou, kterou milují všední lidé. Tato láska se týká mužů i žen. Spíše se vztahuje k tělu než k duši. Touží jen po ukojení a nehledí na to, co je opravdu krásné. Nebeský Erós nezahrnuje lásku k ženě, je zde pouze láska k chlapcům. Láska není nahodilá, velkou roli v ní hraje rozum. Pausanius jako první přichází s myšlenkou, že důležitější je milovat duši než tělo, neboť krása těla je oproti kráse duše nestálá.⁴⁸ Za cenného a chvályhodnějšího tedy považuje Nebeského Eróta.

Jako další má pronést řeč Aristofanés, ten se však ke slovu nedostane, neboť dostane škytavku. Pokračuje tedy místo něj Eryximachos.⁴⁹ Navazuje na Pausania a

⁴³ PLATÓN. *Symposion*, s. 5.

⁴⁴ Tamtéž, s. 5.

⁴⁵ Tamtéž, s. 6.

⁴⁶ Tamtéž, s. 20.

⁴⁷ Tamtéž, s. 22.

⁴⁸ Tamtéž, s. 23.

⁴⁹ Tamtéž, s. 27.

souhlasí s existencí dvou Erótů. Avšak říká, že oba Erótové se nacházejí v celé přírodě, nejen v lidských duších a nejen u krasavců. Ve všem působí oba Erótové, a ačkoliv jsou rozdílní, jejich působení je harmonické. Jakožto lékař připisuje Eryximachos Erótovi také umění lékařské.⁵⁰ Mezitím Aristofana přejde škytavka a vypravuje svoji řeč. Podle něj je Erós nejlidumilnější bůh, který se snaží lidem pomoci. Dříve byli lidé trojího pohlaví: mužského, ženského a pohlaví androgynů, které bylo složeno z mužského i ženského pohlaví.⁵¹ Všichni lidé měli oblý válcovitý tvar, čtyři ruce a čtyři nohy, dva obličejové a dvojce pohlavní ústrojí. Byli mohutní a silní natolik, že se odvážili zaútočit na bohy. Ti se shodli, že jako trest je rozpůlí vedví. Od té doby se chtějí lidé vrátit ke své druhé polovině, touží být opět celkem.⁵² Tato touha a snaha po celku se nazývá láska.⁵³ Erós činí lidi šťastnými a blaženými, neboť je vede k jejich původnímu stavu.⁵⁴

Na řadu se dostává hostitel Agathón. Předešlé řeči mu připadají, že spíše než boha samotného velebí to dobré, co lidem přináší. Svou řečí se tedy zaměřuje na Eróta samotného.⁵⁵ Na rozdíl od Faidra považuje Eróta za nejmladšího a věčně mladého boha.⁵⁶ Vidí ho jako nejlepšího a nejkrásnějšího.⁵⁷

Jako poslední hovoří Sokratés. Podle něj všichni předešlí řečníci Eróta chválili, on však nechce Eróta vychvalovat, nýbrž říkat pravdu. Nepronáší vlastní řeč, ale vypráví to, co mu o Erótovi vyložila věštkyně Diotima. Stejně tak jako Diotima poučovala Sokrata, poučuje Sokratés všechny přítomné. Dokazuje, že Erós není ani dobrý, ani krásný, zároveň však není ani zlý, ani ošklivý.⁵⁸ Není nesmrtelným bohem, ale není ani smrtelným člověkem. Je něco mezi tím, je daimónem, poslem a prostředníkem mezi bohy a lidmi.⁵⁹ Erós touží po moudrosti, kráse a dobru. Jeho podstatou je touha, avšak touha je projevem nedostatku. Erós sám není dokonalý, ale

⁵⁰ PLATÓN. *Symposion*, s. 28.

⁵¹ Tamtéž, s. 31.

⁵² Tamtéž, s. 33.

⁵³ Tamtéž, s. 35.

⁵⁴ Tamtéž, s. 36.

⁵⁵ Tamtéž, s. 37.

⁵⁶ Tamtéž, s. 38.

⁵⁷ Tamtéž, s. 40.

⁵⁸ Tamtéž, s. 46.

⁵⁹ Tamtéž, s. 47.

touží po dokonalosti.⁶⁰ Erós je pak podle Diotimy, a Sokrata, ten, který miluje, ne ten, který je milován. Ten, který je milován, má krásu, dokonalost, je hoden velebení. Ten, kdo miluje, však nepotřebuje být krásný. A kdo touží po kráse a chce ji mít, chce mít také dobro a pokud se mu krásy či dobra dostane, bude šťasten.⁶¹ Láska je touha po trvalém dobru a také je podněcována pohledem na smyslovou krásu. Krása podněcuje k tvoření a lidé v sobě pud tvořit, respektive plodit, mají, tento pud je v těle i v duši. Je přirozený. Lidé, jakožto smrtelníci, se plozením stávají součástí čehosi nesmrtelného. Avšak chtějí plodit v krásném a ne ošklivém.⁶² Sokratés pak hovoří o jednotlivých stupních krásy, tak jak mu je vyložila Diotima. Aby člověk došel poznání pravé krásy, musí následovat Eróta po cestě od světa jevů až k idejím.⁶³ Nejprve je člověk zamilován do krásy jednoho těla. Pokud miluje jedno krásné tělo, musí v cestě za poznáním krásy uznat, že i ostatní krásná těla jsou krásná a nelze milovat krásu pouze jednoho, nýbrž všech krásných těl. Dalším stupněm je uvědomění si, že důležitější než krása tělesná, je krása duše. Tělesné půvaby se pak zdají být zcela zanedbatelné oproti kráse duše.⁶⁴ Dále rozpozná krásu v činnostech a zákonech, po té krásu poznatků. Pak se před ním krása zjevuje jako široký oceán, kde lze plodit krásné myšlenky. Proti takové kráse, která je krásou sama o sobě, je krása jednotlivého, například krása jednoho těla, zcela malicherná.⁶⁵

Poklidné rozpravování náhle přeruší příchod již opilého Alkibiada. Poté co se usadí mezi ostatní, je rovněž vyzván, aby promluvil o Erótovi. Alkibiadés se však rozhodne pronést řeč o Sokratovi.⁶⁶ Ve svém vyprávění chce říct o Sokratovi pravdu. Popisuje Sokratovy ctnosti pomocí přirovnání k sochám antických bohů.⁶⁷ Podle něj se Sokratés při svém vzestupu k idejím, začal sám podobat jakési ideji. Stal se tvrdým, nedělitelným, neoblomným, nenechajícím na sebe jakkoliv působit. Stal se kamenem a přeměňuje na kámen i druhé.⁶⁸ Mluví také o svém osobním vztahu k Sokratovi, kde se

⁶⁰ PLATÓN. *Symposion*, s. 8.

⁶¹ Tamtéž, s. 49.

⁶² Tamtéž, s. 51.

⁶³ Tamtéž, s. 8.

⁶⁴ Tamtéž, s. 55.

⁶⁵ Tamtéž, s. 56.

⁶⁶ Tamtéž, s. 60.

⁶⁷ Tamtéž, s. 61.

⁶⁸ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 396.

zprvu jevil Sokratés jako milovník a Alkibiadés jako ten, co je milován, neboť se Alkibiadés sám pokládal za velice krásného.⁶⁹ Sokratés však byl k Alkibiadově kráse, ačkoliv si ji uvědomoval, lhostejný. Podle Alkibiada se této vlastnosti přímo vysmál a pohrdl jí.⁷⁰ Pohlížel na něj jen jako na dalšího z krásných.⁷¹ Alkibiadés tedy není Sokratem milován pro svou krásu, ale cítí, že ho k Sokratovi něco přitahuje. Role se obrací. Alkibiadés se stává milovníkem, Sokratés milovaným.⁷²

Do Agathónova domu přicházejí další hosté, je jich více a jsou hluční. V dalších vyprávěních se již nepokračuje. Někteří odcházejí, ostatní popíjí a usínají. Jen Sokratés hovoří až do rána s Agathónem a Aristofanem, dokud i oni neusnou a Sokratés odchází věnovat se svým každodenním činnostem.⁷³

Děj se skládá z několika promluv, které v sobě obsahují různé názory o Erótovi, lásce a také o kráse, jak ji pochopit, jak ji vnímat. Způsob, jakým je děj čtenáři, případně posluchači, předkládán, je poměrně složitý, zároveň však důkladně propracovaný. Rozhovory nejsou zprostředkovány přímo, jde o vyprávění takřka ze „třetí ruky“. Děj vypravuje Apollodór, který zná vyprávění od Aristodéma, který byl účastníkem hostiny a vyprávěl Apollodórovi rozmluvy ostatních zúčastněných. Navíc je celá událost vyličená několik let po té, co se udála, ale Glaukón, jež chce lačně vědět, o čem se na hostině mluvilo, se domnívá, že se konala nedávno. Sokratova řeč také není jeho vlastní, tlumočí slova Diotimy. Skrze tyto nepřímé vazby Platón upozorňuje na „křehkost naší znalosti lásky“⁷⁴, pro její pochopení je důležité vyprávění a poslouchání příběhů.⁷⁵

Kontrastně působí řeč Sokratova a Alkibiadova. Obě dvě si zakládají na tom, že poví pravdu, avšak řeč Sokratova vede k pochopení krásy jako takové, celistvé, neměnné, věčné, mezitím co řeč Alkibiadova se obdivuje jednotlivému a jedinečnému. To je přesně to, čemu Sokratova teorie přikládá nicotný význam v porovnání

⁶⁹ PLATÓN. *Symposion*, s. 63.

⁷⁰ Tamtéž, s. 66.

⁷¹ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 396.

⁷² PLATÓN. *Symposion*, s. 69.

⁷³ Tamtéž, s. 70.

⁷⁴ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 350.

⁷⁵ Tamtéž, s. 350.

s opravdovým krásnem. Nabízí se otázka, proč si Platón v rámci jednoho díla takto protirečí. Může se zdát, že Platónův názor je vyjádřen pouze v řeči Diotimy, tak jak jí pronesl Sokratés. To je však omyl, poněvadž k úplnému porozumění je nutné poskládat všechny části do celku. Sokratova řeč předkládá teoretickou úvahu, jak se dobrat krásna. Řeč Alkibiadova rozebírá jeden konkrétní příklad, který předešlé teorii odporuje.⁷⁶ Platón zde poukazuje na to, že Sokratovi žáci, ovlivněni osobní láskou, se nedrží jeho teorie. Nezhledňují všechny krásy stejně, ale dle subjektivních dojmů upřednostňují jednu krásu před jinou, přikládají hodnotu jednotlivostem, stejně tak jako Alkibiadés.⁷⁷

Sokratés byl Diotimou přesvědčen o teorii vzestupu touhy po kráse a snaží se o ní přesvědčit i ostatní.⁷⁸ Proti této teorii vznáší nejvíce argumentů již zmiňovaná řeč Alkibiadova a také řeč Aristofanova.

Alkibiadés byl, a sám si toho byl dobře vědom, tělesně krásný, silný, energický. Byl výtečný vojevůdce a velmi obratný řečník.⁷⁹ Jeho řeč neopěvuje Eróta, nýbrž Sokrata. Vypráví milostný příběh, kde popisuje svou lásku k Sokratovi. Jeho řeč nepopisuje obecné jevy a nesnaží se o objektivní zachycení skutečnosti. Alkibiadés líčí svou vlastní zkušenost, vyjadřuje její jedinečnost, nezaměnitelnost a nenahraditelnost. Je poměrně zmaten svým postavením vůči Sokratovi. Zprvu se pokládá za eroména, toho kdo je milovaný. Později se však vnímá spíše jako erastés, neboli ten, kdo miluje, a roli eroména přebírá Sokratés.⁸⁰ Jakožto eroménos pociťuje Alkibiadés, že jeho milovník vnímá jeho krásu, na které si on sám velmi zakládá, zároveň však ví, že Sokratés nepřehlíží ani jeho nedostatky. To je mu poněkud nepříjemné. Cítí stud. Přesto tuší, že přiznání si svých nedostatků působením kritického pohledu druhého, je pro něj vlastně užitečné, že ho vede k určitému růstu. To pohání jeho touhu více poznat Sokrata. Alkibiadés je tím vším zmaten.⁸¹ „Jeho řeč, neuspořádaná a vášnivá, se pohybuje od představ k popisu, od odpovědi k vyprávění a zase zpátky. Je to právě její tápání, její poněkud chaotický charakter, co ji činí tak působivě přesvědčivou jakožto

⁷⁶ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 349.

⁷⁷ Tamtéž, s. 350.

⁷⁸ Tamtéž, s. 366.

⁷⁹ Tamtéž, s. 345.

⁸⁰ Tamtéž, s. 384.

⁸¹ Tamtéž, s. 386.

popis – a výraz – lásky.“⁸² Právě tato neuspořádanost, překotnost a zmatenost řeči je vyjádřením oné jedinečnosti, konkrétně Sokratovy jedinečnosti, a Alkibiadova subjektivního vnímání a cítění právě této jedinečnosti.

Opět je zde sporná otázka, kde je tedy pravda, když Sokrates i Alkibiadés tvrdí, že oba mluví pravdu. Alkibiadés ve své řeči sděluje myšlenku, že milovníkova znalost konkrétního druhého je jedinečným praktickým poznáním, neboť milovník zná svého miláčka nejlépe, jsou si blízcí jak tělesně, tak intelektuálně.⁸³ Toto praktické poznání vychází ze schopnosti rozumu, představitosti a citu reagovat v jednotlivých situacích. Milovník dokáže pochopit svého miláčka, neboť ví, jak s ním v určitých chvílích jednat či mluvit.⁸⁴ Na milovníka zase působí ctnosti milovaného, kterého tak milovník vnímá jako jedinečný celek. Na tomto důvěrném vztahu Alkibiadés zakládá svůj úsudek, že milovník může popsat svého miláčka přesněji a pravdivěji. Dokáže zachytit, co je pro něj typické.⁸⁵ Nutnou podmínkou je však dostatečná fyzická blízkost, pokud chybí, značná část praktického poznání se ztrácí.⁸⁶ Takovéto poznání však nelze sloučit se Sokratovou teorií. Ta dochází k pravdě pouze cestou rozumu, neohlíží se na smyslové vjemy. Poskytuje tak obecné pravdy. Pochopením ideje lze dospět k obecnému popisu krásy. Ten pak platí stejně pro všechny jednotlivé krásy.⁸⁷

Oba typy poznání obsahují pravdu. Alkibiadova řeč je pravdivá z hlediska konkrétního příkladu a dojde se k ní skrze smyslovou zkušenost. Sokratés předkládá obecnou pravdu dosaženou rozumem.

Námítky proti Sokratově úvaze má i Aristofanés. Ten ve své řeči říká, že lidé kdysi byly dokonalí a soběstační. Měli oblé, válcovitý tvar. Připadali si natolik silní a schopní, že zaútočili na samotné bohy a pokusili se vše ovládnout. Za tento jejich čin byli náležitě potrestáni. Byli rozpuřeni na dvě poloviny. Od té doby se každá polovina chce vrátit ke své druhé polovině a splynout s ní jak nejvíc to lze. Tato touha po navrácení do původního stavu a hledání ztracené poloviny se nazývá Erós. Aristofanés

⁸² NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 384

⁸³ Tamtéž, s. 388

⁸⁴ Tamtéž, s. 390.

⁸⁵ Tamtéž, s. 389.

⁸⁶ Tamtéž, s. 390.

⁸⁷ Tamtéž, s. 388.

byl komický básník a možná proto i jeho vyprávění působí komicky, ačkoliv se dotýká přímo nás a našich nejhlubších prožitků. Z Aristofanových slov to spíše působí, jako bychom se na nás, na lidi, dívali jako na nějaký zcela cizí druh.⁸⁸

Aristofanova řeč se staví proti té Sokratově tím, že na celou záležitost pohlíží, subjektivně, individuálně. Podle Aristofana existuje pro každého jen jedna druhá polovina, která je ta pravá.⁸⁹ Není zaručené, že každý vždy potká tu správnou polovinou a pokud ano, neznamená to, že druhý lásku opětuje. Je tu také riziko, že může umřít či odejít pryč. Nicméně je zde fakt, že Aristofanés vnímá každého jedince jako jedinečného a nenahraditelného a stejně tak vnímá i jeho krásu. Sokratova teorie neobnáší toto riziko zklamání z neopětované, ztracené či nikdy nenalezené pravé lásky. Pokud člověk miluje stejnou láskou všechny druhy krásna, nedojde žádného takového zklamání, neboť dokáže vidět krásno jako takové.⁹⁰

Sokratés také tvrdí, tak jak ho o tom přesvědčila Diotima, že Erós není krásný, respektive není ani krásný, ani ošklivý. Erós ztělesňuje touhu, a když někdo po něčem touží, zákonitě to nemůže mít, jinak by přece postrádal důvod po tom toužit. Proto také z jeho závěrů vyplývá, že ten kdo miluje, krásu postrádá. Je samozřejmé, že milovník je zamilován do někoho, kdo krásný je a logicky touží po jeho kráse. Chce tuto krásnou osobu mít, zároveň si však uvědomuje, že ji nemůže mít napořád. Může se jejímu půvabu a kráse těšit třeba právě nyní, ale musí počítat s možností, že to tak nemusí být i po zbytek jeho života. Z toho plyne, že milovník takovou krásnou osobu jednak miluje a jednak postrádá. Milovník tedy postrádá krásu milované osoby. Z toho ale rozhodně nelze dělat závěr, že milovník nemůže být krásný. Postrádá pouze krásu svého miláčka nikoliv veškerou krásu.⁹¹

Sokratés pohlíží na krásu jako na kvantitativní veličinu. Vychází z předpokladu, že krása je uniformní, že neexistuje více druhů krásy. Na uniformitě krásy je založeno jak Diotimino učení, tak Sokratovo přesvědčování. Krása jednoho těla se pak nijak neliší od krásy těla jiného. Takovýto pohled na krásu je základním krokem v Sokratově

⁸⁸ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 359.

⁸⁹ Tamtéž, s. 361.

⁹⁰ Tamtéž, s. 374.

⁹¹ Tamtéž, s. 369.

teorii vzestupu krásy. Zamilovaný člověk vidí zprvu pouze krásu toho, koho miluje. Pak ovšem prozře a nemůže si nevšimnout podobnosti mezi touto krásou a krásami jinými. Proto se zákonitě musí stát milovníkem všech krásných těl. Přichází na to, že krásy jsou srovnatelné, lze je vzájemně nahrazovat. Je tedy nutné přestat milovat pouze jedno krásné tělo, neboť to je naprostá malichernost.⁹²

Platónův *Symposion* je, jak už bylo řečeno, nutné vnímat jako celek. Jedině tak lze pochopit autorův názor na Eróta, lásku a krásu. Skrze Aristofanovu řeč vzbuzuje pochybnosti o tom, zda lze vůbec úspěšně najít svou „pravou druhou polovinu“. Přesto Eróta velebí a považuje ho za nejdůležitějšího a nutného pomocníka při tomto hledání, neboť právě on, Erós, se snaží navrátit lidem jejich přirozenost a učinit je šťastnými. Následně prostřednictvím Sokrata a Diotimy ukazuje cestu k pravé kráse, dobrou a šťastnou. Průvodcem po této cestě je Erós, který znázorňuje touhu. Nakonec v Alkibiadově řeči vyjadřuje hluboký význam jedinečného konkrétního vášnivého vztahu, který je důležitý pro všechny obyčejné lidi a který je zároveň nenahraditelným aspektem porozumění.⁹³ Platón ve svém díle představuje dva druhy poznání, z nich každé má svou hodnotu. Pokud zvolíme jedno, musíme se vzdát určité krásy, kterou přináší to druhé. Pokud zvolíme Sokratovu cestu k ideji krásna, musíme obětovat jedinečnost a nenahraditelnost osobní lásky ke kráse jednotlivostí a rovněž tak hluboký citový prožitek, jenž útočí na naše smysly. Pokud se však necháme zlákat krásou jednotlivého a jedinečného, tak jako Alkibiadés, nutně nás mine pochopení krásna jako jednotného a neměnného celku, ke kterému bychom došli, pokud bychom se nechali vést rozumem a povznesli se nad krásu jednotlivostí.

Nelze tedy přijmout názor, že Platónův názor je pojat jen v řeči Sokratově. Taktéž Sokratovu, a též Diotiminu, úvahu není možné vnímat jako úplné pojetí krásy.⁹⁴

3.2 Umění podle Platóna

Platón pod pojmem umění nevidí umění, takové, jak je považováno dnes. Hudba, malířství, sochařství, básnictví a vůbec veškeré činnosti, které současnost

⁹² NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 370.

⁹³ Tamtéž, s. 400.

⁹⁴ Tamtéž, s. 401.

zahrnuje do umění, nazývá Platón napodobeninami.⁹⁵ Dokonce napodobeninami napodobenin, neboť umění napodobuje předměty, které se nacházejí v přírodě nebo jsou vyrobené nějakou řemeslnou činností. Oby typy předmětů jsou však již napodobeninami mimosmyslových idejí.⁹⁶ To, co Platón pokládá za opravdové umění, nic nenapodobuje, je rovněž odlišné od vědy a řemesla. Jediným opravdovým umělcem pro Platóna je, podle studie J. P. Maguire *The Differentiation of Art in Plato's Aesthetics*, „philosophic statesman“⁹⁷, což lze přeložit jako filozofický státník či politik.

Krásou a estetickou zkušeností se Platón zabývá v několika svých dílech a často poukazuje na to, že umění, a především krása, která se jeho prostřednictvím lidem dostává, vede ke štěstí. Nemíní však krásu samotných předmětů umění, ale krásu obecnou, vycházející ze světa idejí.⁹⁸ Taková krása totiž není nijak omezena smyslovou zkušeností.⁹⁹ Názorně o tom pojednává dialog *Hippias Větší*, kde Platón ústy Sokratovy klade otázku, co je to krásno. Dochází k tomu, že krásno nelze definovat pomocí žádného konkrétního předmětu ze smyslového světa. Avšak dílo nedojde vůbec k žádné definici krásna. Dialog končí otevřeně větou: „krásné věci jsou nesnadné“.¹⁰⁰

Velmi zajímavý je Platónův názor na básníky a básnické umění. V době starého Řecka byli básníci považováni za moudré a vzdělané.¹⁰¹ Platón za takové považuje spíše filozofy, což potvrzuje i jeho návrh ideálního státu v díle *Ústava*, podle něj by vládnoucí vrstvu měli tvořit právě filozofové.¹⁰² Básníky tedy nepovažuje za moudré, ale inspirované od bohů.¹⁰³ To dokládá dialog *Ión*, kde Sokratés svému protivníkovi rapsódu Iónovi dokazuje, že jeho básnění není dobré proto, že by byl Ión odborným znalcem, nýbrž proto, že je obdařen božským darem krásně hovořit,¹⁰⁴ v tomto případě, o Homérovi.

⁹⁵ MAGUIRE, J. P. *The Differentiation of Art in Plato's Aesthetics*, s. 392.

⁹⁶ Tamtéž, s. 393.

⁹⁷ Tamtéž, s. 390.

⁹⁸ Tamtéž, s. 391.

⁹⁹ Tamtéž, s. 390.

¹⁰⁰ PLATÓN. *Hippias Větší, Hippias Menší, Ión, Menexenos*, s. 45.

¹⁰¹ NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*, s. 274.

¹⁰² RUCKER, D. *Plato and the Poets*, s. 167.

¹⁰³ Tamtéž, s. 168.

¹⁰⁴ PLATÓN. *Hippias Větší, Hippias Menší, Ión, Menexenos*, s. 87.

Ve svém ideálním státě by však Platón poezii a básnickou činnost značně omezil. Mýty mohou být dobré a užitečné. Avšak básníci pojednávají ve svých příbězích i o různých nemorálních činech. Pokud tedy mají mít příběhy o bozích a hrdinech vliv na lidskou mysl, pak musí být tyto bozi a hrdinové vhodně prezentováni. Poezie je základem vzdělanosti občanů a formuje jejich charakter již od dětství.¹⁰⁵ Nutně z toho vyplývá, že poezie by měla být příkladná.

4 ARISTOTELÉS

Ve čtvrtém století přišla na řecké polis krize.¹⁰⁶ Sousední Makedonie, kterou Řekové považovali takřka za barbarskou zemi, se žádná krize netýkala. Makedonský panovník Filip II. roku 337 před Kristem sjednotil Řecko v tzv. „korintský svaz“. Jeho synem byl Alexandr Makedonský.¹⁰⁷

Aristotelés, řecký filozof, který žil v letech 384 až 322 př. n. l.¹⁰⁸, byl žákem Platóna. Po smrti svého učitele vyučoval na pobožce Akademie v Assu, odkud byl povolán do Makedonie.¹⁰⁹ Zde působil jako vychovatel Alexandra Makedonského.¹¹⁰

Ačkoliv byl Aristotelés Platónovým žákem, ne ve všem s ním souhlasil. Zprvu šlo jen menší názorové odchylky. Postupně se však Aristotelovy názory lišily více, mnohdy zastávaly zcela opačné stanovisko. Roku 335 př. n. l. dokonce založil Aristotelés vlastní školu Lykeion.¹¹¹

Jeho první spisy byly ovlivněny Platónovou filozofií a psané formou dialogů. Bohužel se nedochovaly. Část pozdějších spisů dostala do Egypta panovníkovi Ptolemaiovi II., který je uložil do alexandrijského Musea, kde však shořely při požáru

¹⁰⁵ RUCKER, D. *Plato and the Poets*, s. 168.

¹⁰⁶ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 73.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 74.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 73.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 76.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 74.

¹¹¹ Tamtéž, s. 75.

v roce 48 př. n. l. Druhá, větší, část byla přivezena do Říma Sulou roku 83 př. n. l. z Athén jako válečná kořist¹¹² a poprvé vydána Řekem Andronikem.¹¹³

4.1 Poetika

Aristotelova *Poetika* se zabývá hlavně dramatem. Epika, básnictví, ať tragické či komické, ale také hudba a vůbec veškeré umění je podle Aristotela znázornění. Samozřejmě se od sebe odlišují, a to třemi způsoby: použitými prostředky, předmětem, co znázorňují nebo způsobem jakým znázorňují. Použitými prostředky může být například hlas, tvar, rytmus či jiné.¹¹⁴ Předmětem bývá lidský charakter, který je buď dobrý, nebo špatný. Umění může zobrazovat lepší nebo horší charakter lidí než ve skutečnosti.¹¹⁵ Příkladem je tragédie, která zobrazuje lidi lepší, než doopravdy jsou, a komedie, která zas lidi horší. Způsob se liší ve vyprávění děje. Vypravěč může mluvit ve třetí osobě nebo ústy někoho jiného nebo v první osobě jako by to mluvili samotné postavy.¹¹⁶

Umění (nejen) básnické má dvě příčiny: sklon k napodobování, který je lidem vrozený, a smysl pro melodii a rytmus, který je lidem též dán od přírody.¹¹⁷

Tragédie je zobrazení vážného a úplného děje, který má určitý rozsah. Děj je zprostředkovaným jednáním postavami, nikoliv vyprávěním. Důležitý je obraz, jak to bude vypadat, zhudebnění a mluva. Zobrazení jednání tvoří děj. Podle Aristotela má tragédie šest složek, jsou jimi děj, povaha postav, myšlení, mluva, výprava a hudba.¹¹⁸ Základem je děj, ten je nejdůležitější. Povahy určují jednání postav. Co se myšlení týče, je důležité mluvit přiměřeně a k věci. Myšlením se vyjadřuje povaha, odůvodňuje, jak se postava zachová v určité situaci. Mluva je sdělení pomocí slov, platí to jak pro poezii, tak pro prózu. Významem hudební složky je příkrášlit děj. Výprava dodává na působivosti, básnickému umění je nejuzdálenější. Může být dokonce i na škodu, pokud

¹¹² ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 76.

¹¹³ Tamtéž, s. 77.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 35.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 36.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 37.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 38.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 41

se to s ní přežene, neboť pak je zde riziko, že diváka více zaujme výpravná složka, než samotné básníkově sdělení.¹¹⁹

Uspořádání děje je v tragédii nejdůležitější, podle Aristotela by mělo dodržovat několik zásad. Jednání by mělo být zobrazeno jako celé a úplné, tedy musí mít začátek, střed a konec. Tragédie, jakožto druh umění, by měla být krásná. Krása podle Aristotela spočívá ve velikosti a uspořádání. Velikost by neměla být ani malá, ani velká, stejně tak rozsah děje. Ten by měl být přehledný a zapamatovatelný.¹²⁰ Básník by měl dbát na to, aby byl děj jednotný, aby jeho části do sebe zapadaly podle přirozenosti a nutnosti.¹²¹

Aristotelés vymezuje několik pojmů. Přeměnu události v její opak, takový náhlý zvrat, nazývá peripetii. Pro prozření z nevědomosti v poznání zavádí název anagnórise. Nejkrásnější moment tragédie je ten, kde je anagnórise spojená s peripetii. To u diváka vzbuzuje pocity soucitu a strachu, které jsou u tragédie žádoucí a skrze ně jsou tyto city očištěny. Další složkou, co takové city způsobuje je drastika, například smrt, bolest, zranění. Aby divák zažíval pocity soucitu a strachu, musí prožívat osud hlavního hrdiny. Podle Aristotela musí hlavní hrdina upadnout ze štěstí do neštěstí, ne z důvodu, že by byl špatným člověkem, nýbrž proto, že pochybil. Soucit má divák s tím, kdo padl do neštěstí nezaslouženě. Strach zase vyvolává to, pokud je hrdina podobný divákovi, tomu je pak osud hrdiny mnohem bližší, neboť i jemu by se mohlo něco takového přihodit.¹²² Nejsilněji ovšem na diváka působí, pokud hrdina vykonal špatný čin nevědomky a poté dojde prozření.¹²³

Každá tragédie obsahuje jednak zápletku, jednak rozuzlení. Zápleтка trvá od začátku až do bodu přechodu štěstí v neštěstí, rozuzlení pak od tohoto bodu až do konce. Aristotelés rozlišuje čtyři druhy tragédie: složitou, která obsahuje peripetii i anagnórisi, dále pak drastickou, charakterovou a jednoduchou. Básník by měl ovládat všechny druhy, rovněž by měl umět vytvořit dobrou zápletku i dobré rozuzlení.¹²⁴

¹¹⁹ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 42.

¹²⁰ Tamtéž, s. 43.

¹²¹ Tamtéž, s. 46.

¹²² Tamtéž, s. 47.

¹²³ Tamtéž, s. 51.

¹²⁴ Tamtéž, s. 55.

Básník má tři možnosti, jak věci zobrazovat. Jednak může zobrazovat podle skutečnosti, tak jaké věci doopravdy jsou, případně jaké byly. Dále je může vylicít takové, jaké se zdají být, jak si je lidé obvykle představují. Nebo konečně, jaké by měly být.¹²⁵ Aristotelés radí básníkům, aby dávali přednost spíše věcem, co jsou nemožné, ale pravděpodobné, před těmi, které jsou možné, ale nepřesvědčivé.¹²⁶

Aristotelés porovnává tragédii s epickou básní. Epická báseň je v mnohém tragédii podobná. Děj je sestavován, stejně jako u tragédie, tak, aby byl úplný, nebo li, aby měl začátek, střed a konec.¹²⁷ Rovněž druhy epické básně jsou stejné jako druhy tragédie. Rozdíl je v rozsahu děje. Sice platí, že děj epické básně by měl být také přehledný, ovšem je zde možné nastínit několik dějů současně. Dějový obsah je tím pádem bohatší. Liší se také v použití verše. Je několik druhů veršů: jamb, hodící se k vyjádření nějakého konání, trochej, který má taneční rytmus a hexamet, ten se hodí pro epické básně nejvíce, neboť je klidný a důstojný.¹²⁸ Při svém srovnání řeší Aristotelés otázku, zda je dokonalejší tragédie či epická báseň. Epická báseň se obrací k lepšímu obecnstvu, neboť k pochopení netřeba gest. Zatímco tragédie se obrací k obyčejnému publiku, tudíž je vulgární a zajisté by měla být méně dokonalá. Toto se však týká pouze stránky předvedení. Dokonce i při recitaci může být gestikulace užitečná a naopak tragédie může dosáhnout svého cíle i bez hereckého předvedení, pokud se například čte. Navíc má tragédie hudební a výpravnou složku, tudíž je působivá nejen při čtení, ale též při pozorování. Proti epické básni je tragédie jednodušší, takže uměleckého zážitku se divákovi dostává na menším rozsahu.¹²⁹ Z těchto argumentů je zjevné, že tragédie vyniká nad epickou básní.¹³⁰

Poetika shrnuje Aristotelovi umělecké a estetické názory. Jak se zmiňuje Iogann Al'tman v úvodu *Poetiky*, je to první systematická studie o umění. Bohužel se však nedochovala celá.¹³¹ Aristotelés se v díle zabývá hlavně dramatem, což bylo dáno též

¹²⁵ ARISTOTELEŠ. *Poetika*, s. 66.

¹²⁶ Tamtéž, s. 65.

¹²⁷ Tamtéž, s. 63.

¹²⁸ Tamtéž, s. 64.

¹²⁹ Tamtéž, s. 70.

¹³⁰ Tamtéž, s. 71.

¹³¹ Tamtéž, s. 18.

vlivem doby. Situace v Řecku byla poměrně napjatá, co se politiky týče, drama představovalo jednu z alternativ politického boje.¹³²

Svou teorii, estetickou i dramatickou, zakládá Aristotelés na třech důležitých bodech. Prvním je pojetí krásy ve starověké estetice, dále se opírá o teorii vnímání a teorii afektů a posledním bodem je teorie tvorby.¹³³ Co se pojetí krásy týká, oddělil Aristotelés estetiku od etiky. Pro Řeky bylo přirozené spojovat pojem krásy a dobra, existoval pro to výraz „kalokagathia“. Aristotelés se nepokouší definovat krásu obecně.¹³⁴ Krásno je u něj spjato s vnímáním, pokud člověk nemůže vnímat krásu rozumem či smysly, nemůže soudit o tom, co krásné je a co ne.¹³⁵ Tato teorie vnímání souvisí s teorií afektů, kde dochází u toho, na něhož působí umění, k tzv. katarzi. Při katarzi má dojít, skrze soucit a strach, k očištění právě těchto citů. Katarze je většinou spojována jen z tragédií,¹³⁶ ovšem týká se veškerého umění, dokonce se částečně nachází i v etice.¹³⁷ Pro umění je katarze velmi významná, zvláště pro drama, které by tudíž mělo zobrazovat takové hrdiny, které jsou divákovi charakterově blízké.¹³⁸ Poslední důležitým bodem je pro Aristotelovu estetiku teorie tvorby. Aristotelés neodsuzuje umění za to, že napodobuje, jak tomu bylo u Platóna. Napodobování, tzv. mimesis, vnímá jako přirozený zdroj umění. Umělcovou povinností není zobrazovat pouze to, co je krásné, neboť tvorba samotná je krásná, pokud vytvořené zobrazení dokáže esteticky působit na člověka. Napodobování přináší poznání a radost z tvorby.¹³⁹ Umělec navíc může zobrazení příkrášlovat, opravovat skutečnost a měnit ji k lepšímu, idealizovat.¹⁴⁰

Dramatik by dokonce měl pojednávat o tom, co by se mohlo stát, než o tom co se doopravdy stalo. Otázka skutečných událostí je spíše úkolem historiků. Básník má možnost využívat uměleckou fikci, samozřejmě i zde musí fungovat zákony logiky a pravděpodobnosti. Taková fikce může mít na diváka větší účinek, neboť zde lze

¹³² ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 7.

¹³³ Tamtéž, s. 8.

¹³⁴ Tamtéž, s. 11.

¹³⁵ Tamtéž, s. 12.

¹³⁶ Tamtéž, s. 13.

¹³⁷ Tamtéž, s. 14.

¹³⁸ Tamtéž, s. 16.

¹³⁹ Tamtéž, s. 21.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 22.

vyjádřit daný konflikt či ideu mnohem blíže a věrohodněji. Básník musí vytvářet děj tak, aby si ho divák dokázal co nejživěji představit. I z toho důvodu, je lepší umělecká fikce, nicméně, ať už básník líčí pravdivé či smyšlené události, musí dbát na to, aby nepodával pouhý popis děje. Děj musí být prožitý, vyjádřený pomocí charakterů postav, tak aby na diváka zapůsobil, co nejvíce.¹⁴¹

Předmětem tragédie by podle Aristotela měly být ušlechtilé vášně či přání, které však narážejí na překážky, mnohdy nepřekonatelné. To, že jsou charakterové postavy idealizované, neznamená, že by se autor snažil o zaměňování nebo zamlčování skutečnosti. Pouze se podtrhnou hlavní charakterové rysy a naopak méně podstatné charakterové znaky se potlačí. Vzniká tak typický charakter.¹⁴² Typizace charakteru v žádném případě nepotlačuje jeho individualitu. To co daný charakter vystihuje, musí být jasně poznatelné. Charakter postavy musí být patrný z jejího jednání. Charaktery postav také musí logicky zapadat do děje, neboť charaktery a způsoby myšlení jsou základem jednání jednotlivých postav a od toho také básník odvíjí děj.¹⁴³ Pokud není charakter postav jasně vymezen, je jejich jednání neodůvodněné a celé drama se stává nepochopitelným. Charakter by měl být věrohodný, je tedy důležité, aby byl přiměřený věku, pohlaví, společenskému postavení, rovněž by měl být stálý. Tragický hrdina by měl být také charakterově čestný, jelikož jeho jednání by mělo být čestné, nikoliv pro vlastní zisk.

Základ pro dramatický děj tvoří fabule. Ta by měla být ucelená, jasně vymezená, logicky postavená, dějově bohatá, přiměřeně dlouhá a neměla by obsahovat zbytečné a nepodstatné části pro děj.¹⁴⁴ Rozřešení příběhu by mělo vyplynout z děje, rovněž by mělo být logicky vysvětlitelné. U antických dramát bývalo poměrně časté rozuzlení pomocí náhody nebo působením nějaké vnější síly, tzv. *deus ex machina*.¹⁴⁵

O katarzi již řeč byla, je to okamžik, kdy divák zažívá pocity strachu a soucitu a tím se od nich očisťuje. Nutno také říci, že důležitou roli zde hraje také pauza. Pauza nastává po dějovém zvratu, kdy je divák v napětí a prožívá katarzi. Nahromaděné

¹⁴¹ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 24.

¹⁴² Tamtéž, s. 25.

¹⁴³ Tamtéž, s. 26.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 27.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 28.

emoce, které vyvolalo zobrazení uměleckého děje, se v následující pauze mohou uvolnit, dochází k onomu očištění. Divák se dostává do nového emočního rozpoložení. Je schopen nově vnímat umělecký děj.¹⁴⁶

Cílem tragédie je vyvolat v divákovi city, emoce. Podle Aristotela je důležité, aby byl hlavní hrdina blízký divákovi, neboť s takovým bude divák prožívat jeho osud nejvíce. Není vyloučeno, že divák bude chápat i osud hrdiny, který mu bude povahou i osudem vzdálený, avšak pocit soucitu a strach již nabude tak hluboký. Proto by měl být hrdina opravdový, živý, ne abstraktní a vyumělkovaný. Jeho charakter by se měl zakládat na ctnostech, ale též by měl mít drobné vady, které dodávají na lidskosti. Žádný člověk není úplně dobrý a žádný úplně špatný, tomuto faktu by se měl přizpůsobit i popis hrdiny, neboť aby působil živě, musí mít kladné povahové rysy, ovšem nesmí být dokonalý, musí mít i své chyby.¹⁴⁷

Aristotelés podkládá svou teorii fakty, opírá se o studium tragédie a komedie své doby. Mnoho dramatických principů, které ve svém díle objasnil, má svůj význam dodnes.¹⁴⁸

4.2 Rétorika

Dalším Aristotelovým dílem je *Rétorika*, kde se zaměřuje na správné zásady řečnického umění. Dílo je rozděleno na tři části.

První část přibližuje rétoriku a její druhy. Cílem rétoriky je, aby posluchač poznal to, co je skutečně přesvědčivé od toho, co je přesvědčivé jen zdánlivě.¹⁴⁹ V tom řečníkům pomáhají důkazy. Existují buď přirozené, například svědectví či přiznání při vyšetřování, nebo umělé, které musí řečník sám vynalézt. Aristotelés rozlišuje tři druhy dokazovacích prostředků. Za prvé záleží na řečnickově povaze, pokud řeč učiní z řečníka důvěryhodného a mravně dobrého člověka, jistě posluchače snáz přesvědčí. Za druhé je důležité, do jakého rozpoložení uvede řeč posluchače, jaké city v nich vzbudí. Za třetí

¹⁴⁶ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 30.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 31.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 24.

¹⁴⁹ ARISTOTELÉS, *Rétorika/Poetika*, s. 30.

záleží na samotné řeči, zda doopravdy něco dokazuje či se jen tak jeví.¹⁵⁰ V rétorice mají svou úlohu tři důležité složky: řečník, předmět řeči a posluchač. Aristotelés dále rozlišuje řeči na tři druhy: řeč poradní, která povzbuzuje či zrazuje, řeč soudní, která může být buď žalobou, nebo obhajobou, a řeč slavnostní, jenž chválí či haní.¹⁵¹

Druhá část pojednává o tom, jaká by měla být řečnickova osobnost a jaké metody a prostředky by měl využít k získání posluchačů. Nejen řeč samotná by měla působit přesvědčivě, ale také řečník by měl dbát na to, aby byl věrohodný a posluchač z něj získal pocit, že to co říká, myslí doopravdy.¹⁵² Řečník je přesvědčivý, nehledě na důkazy, ze tří příčin. Těmi jsou rozumnost, ctnost a přízeň. Jinými slovy posluchače získá takový řečník, který má o věci, o které hovoří, správné mínění, jde z něj pocit, že má s posluchačem dobré úmysly a je příznivě nakloněn věci i posluchači. Přízeň je ovlivňována citovým rozpoložením, například libost vyvolává jiné reakce než nelibost, nebo hněv či soucit.¹⁵³ Úkolem řeči je vytvořit rozhodující soud.¹⁵⁴ Řečníci ve svých řečech argumentují přesvědčovacemi prostředky, jednak příklady, pomocí kterých připodobňují situaci ke skutečným událostem, co už se staly dřív, nebo užívají bajky, jednak enthýméma¹⁵⁵, což je obecný úsudek, to co je míněním většiny lidí.¹⁵⁶ Důkazy je též možno vyvracet, a to protiúsudkem či námitkou.¹⁵⁷

Třetí část se zabývá slovní stránkou a přednesem. Pro řeč je důležité užití správných přesvědčovacích prostředků, které je nutné vyjádřit vhodným slovním výrazem a nejdůležitější pak je řeč přednést. Na přednes se zaměřuje nejen rétorika, ale také tragédie, básnictví či epická skladba. Přednes závisí především na hlase, kdy užít silný a kdy slabý hlas, kdy se hodí hlas vysoký, kdy hluboký, a jaký zvolit rytmus. Řečník, jenž ví kdy a jak hlas použít, obvykle vítězí ve sporech.¹⁵⁸

¹⁵⁰ ARISTOTELÉS, *Rétorika/Poetika*, s. 32.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 39.

¹⁵² Tamtéž, s. 103.

¹⁵³ Tamtéž, s. 104.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 148.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 153.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 156.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 182.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 188.

Co se řečnického slohu týká, mělo by být jasné, o čem řeč je, proto je důležité zvolit vhodný způsob vyjadřování, například pro řeč se nehodí vyjadřování básnické, neboť je to útvar prozaický a použití verše je zde nevhodné.¹⁵⁹ Řeč by měla působit přirozeně, měly by se v ní proto vyskytovat obvyklá slova.¹⁶⁰ Souvětí by měla být dlouhá tak, aby byl jejich obsah pro posluchače zapamatovatelný. Myšlenka, vyjádřená větami a souvětími, by měla být souvislá, nepřerušovaná, není-li to nezbytné, dalšími sděleními. Není též vhodné užívat dvojsmysly, pro správné pochopení sdělení je třeba nazývat věci přímo a jasně.¹⁶¹ Rytmus řeči by neměl být pravidelný, jako je tomu u básně, na druhou stranu by neměl být ani zcela nerytmický, neboť to pak nelibě zní.¹⁶² Součástí řečnického slohu je také vtip, kde jde o to, aby ho posluchač pochopil co nejdříve, jednak se tím bystří posluchačova pozornost a jednak to obohacuje jeho vědění.¹⁶³ Vtip lze v řeči ztvárnit pomocí metafory, která je přirovnáním na základě podobnosti, nebo pomocí názornosti, která označuje živou činnost.¹⁶⁴ Již bylo řečeno, že existuje několik druhů řečí, také tomu se musí přizpůsobit druh slohu. Knižní sloh, který je nejpřesnější, se hodí pro slavnostní řeči. Sloh veřejných rozprav, který je nejvhodnější k přednesu, se zase užívá spíše pro řeči soudní.¹⁶⁵

Řeč obsahuje dvě části, první částí je vyložení předmětu, druhou odůvodnění.¹⁶⁶ Na začátku je úvod, který je jakousi přípravou samotné řeči, následuje stat', jež je hlavní částí řeči,¹⁶⁷ a nakonec závěr, který má působit na posluchače, aby byl řečníkovi nakloněn a protivníkovi nepřál, rovněž by měl vzbuzovat u posluchače nějaké emoce a stručně shrnout obsah řeči.¹⁶⁸

Umění řečnické bylo ve starém Řecku důležitou součástí vzdělanosti, zvláště za doby Platóna a Aristotela. Řekové si libovali v kráse mluveného slova, to pomohlo

¹⁵⁹ ARISTOTELÉS, *Rétorika/Poetika*, s. 190.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 191.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 199.

¹⁶² Tamtéž, s. 205.

¹⁶³ Tamtéž, s. 211.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 214.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 221.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 223.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 224.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 243.

v rozvoji rétoriky, rovněž politické podmínky tomuto rozvoji přály.¹⁶⁹ Řeč, stejně jako každý předmět umění, má formu a obsah. Aristotelés dává jednoznačně přednost obsahu, neboť to, jak řeč zapůsobí, by mělo být dáno tím, jakou myšlenku vyjadřuje.¹⁷⁰ Ovšem ani forma nesmí být zcela opomenuta.¹⁷¹ Se stejným názorem se lze u Aristotela setkat v *Poetice*, kde se v otázce důležitosti formy a obsahu rovněž přiklání k tomu, že obsah by měl být hlavním. Forma sice může být krásná i sama o sobě, avšak forma bez obsahu postrádá smysl.¹⁷²

Rétorika, má pro Aristotelův názor na umění význam v tom, že rozlišuje řečnictví od básnictví. Stanovuje pravidla mluvy hodící se pro rétoriku tak, aby využívala takových prvků, jež jsou pro ni vhodné. Některé básnické prvky se samozřejmě dají v rétorice využít, ovšem musí být užity vhodně a s mírou. Jedná se o rytmus, užití metafor, použití slov, která dělají řeč ozdobnou a vzletnou.¹⁷³

4.3 Umění podle Aristotela

Aristotelés byl ve své době první, podle slov Ioganna Al'tmana v úvodu *Poetiky*: „kdo se pokoušel podat vědecky zdůvodněný systém názorů na umění, zejména na drama.“¹⁷⁴ Aristotelova estetika je shrnutím všech estetických zkušeností antického světa. Ovlivnila řadu dalších estetických teorií a rovněž i vývoj umění.¹⁷⁵ Aristotelés se snažil vymezit estetiku jako samostatnou, oddělenou od etiky. Do té doby byla estetika s etikou propojená a vnímaná jako jeden celek. Lze si toho všimnout například v učení Platónově.¹⁷⁶ Vliv na osamostatnění estetiky měla také jistě doba, neboť umění se postupně oddělovalo od náboženství.¹⁷⁷

Aristotelés pohlížel na umění z několika úhlů, které ukazují velmi univerzální přístup k umění: z hlediska potřeb člověka, jaký je od přírody, z hlediska člověka jako

¹⁶⁹ ARISTOTELÉS, *Rétorika/Poetika*, s. 9.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 18.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 20.

¹⁷² ARISTOTELÉS, *Poetika*, s. 21.

¹⁷³ ARISTOTELÉS, *Rétorika/Poetika*, s. 21.

¹⁷⁴ ARISTOTELÉS, *Poetika*, s. 10.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 7.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 11.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 14.

společenské bytosti, z hlediska mravního významu umění a z hlediska vlastních zákonů umění.¹⁷⁸ Skrze umění lze poznávat a zprostředkovávat život. City a emoce, které člověk vnímá nad uměleckým zobrazením, pociťuje i ve skutečnosti.¹⁷⁹

Další Aristotelovou zásluhou ve vymezení umění je, že formálně oddělil drama a epickou báseň. O konkrétních rozdílech již byla zmínka v kapitole Poetika, ovšem tím nejvíc zásadním je počet fabulí. Drama obsahuje pouze jednu fabuli, aby byl děj jednotný a pro diváka přehledný, zatímco epická skladba může mít fabulí víc.¹⁸⁰ Co se zásad dramatu týká, jsou Aristotelovi připisovány tzv. tři jednoty: děje, místa a času. To je ovšem omyl, protože Aristotelés zmiňuje pouze jednu z těchto jednot a tou je jednota děje. Na jevišti nelze předvést více dějů najednou, to je možné v epické básni, nikoliv však v dramatu. Nikde se ovšem nezmiňuje, že by se děj nemohl odehrávat na několika místech či v několika časech. Tyto dvě jednoty mu přičetli francouzští dramatikové sedmnáctého a osmnáctého století.¹⁸¹

Aristotelés vnímal umění jako zdroj potěšení i jako prostředek poznání.¹⁸² Ve svém díle *Poetika* vymezuje pojem umění, snaží se ho pojmout z různých hledisek. Zaměřuje se především na drama. Shrnuje zásady, jakými by se mělo dramatické umění řídit.

5 SROVNÁNÍ NÁZORŮ

Oba filozofové, Platón i Aristotelés, mají zcela odlišný přístup ke krásnu, estetice a umění. Ačkoliv byl Aristotelés Platónovým žákem, v mnohém se s ním názorově rozchází. Názor na umění je toho důkazem.

Oba považují umění za napodobení věcí ve světě a přírodě, avšak každý ho vnímá jinak. Platón umění odsuzuje. Umělecký předmět je napodobeninou věci ze smyslového světa, a ta zas napodobeninou jejího dokonalého vzoru ze světa idejí.

¹⁷⁸ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 7.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 23.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 32.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 28.

¹⁸² Tamtéž, s. 34.

Umělec pouze ztvárňuje napodobeninu ideje, tu však nedokáže umění zachytit. Umění zachycuje věci pouze zvenka.¹⁸³ Aristotelés naopak chápe napodobování v umění jako zobrazování samotné skutečnosti, ze kterého má člověk užitek. Umělecké zobrazení by mělo vyvolat určité pocity, potom lze o něm prohlásit, že je dobré. Umělecké dílo je podle Aristotela předmětem tvorby.¹⁸⁴ Tvorba přináší poznatky a radost, je krásnou činností sama o sobě, i když nezobrazuje krásné věci.¹⁸⁵ Aristotelés věnoval pozornost teorii tvorby, jakožto významné části teorie umění. Vždyť dodnes je tvorba důležitým aspektem umění, neboť je projevem vnitřní svobody člověka.¹⁸⁶ U Platóna pojem tvorby není,¹⁸⁷ nevnímá umění jako činnost tvořivou, pouze jako napodobovací. Tvoření chápe ve smyslu plození. Ano, říká že, lidé chtějí plodit, tvořit, v krásnu, nespojuje to ovšem s uměním.¹⁸⁸

Platónova estetika je idealistická¹⁸⁹, své učení opírá o existenci světa idejí, jež jsou dokonalým, věčným a neměnným vzorem pro věci ve smyslovém světě. Pravé krásno se tedy nachází právě v tomto světě idejí a věci smyslového světa, které lidé považují za krásné, jsou jeho pouhými odlesky. Pro lidi je však snadnější obdivovat se konkrétním věcem skrze své smysly, pokud chtějí dojít pochopení pravé krásy, je nutné oprostít se od smyslového vnímání a rozumem nahlédnout do světa idejí. Aristotelova estetika je naopak realistická.¹⁹⁰ Svou teorii zakládá na faktech. Nemá vizi nějaké původní dokonalé krásy, jako Platón. Naopak krásu spatřuje v konkrétních věcech, které je možné vnímat právě smysly či rozumem. Bez možnosti vnímání není možné o krásnu soudit.¹⁹¹

Platón klade v dialogu *Symposion* velký důraz na to, aby byla o krásnu, a také o lásce a bohu Erótovi, řečena pravda. Jeho pojetí pravé a pravdivé krásy opět odkazuje do světa idejí. Umění je naopak od pravdy velice daleko. Vztah umění a pravdy řeší

¹⁸³ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 19.

¹⁸⁴ Tamtéž, s. 20.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 21.

¹⁸⁶ PATOČKA, J. *Umění a čas: soubor statí, přednášek a poznámek k problémům umění. I, Publikované studie*, s. 314.

¹⁸⁷ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 19.

¹⁸⁸ PLATÓN. *Symposion*, s. 51.

¹⁸⁹ ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 5.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 5.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 12.

také Aristotelés, ten na problém nahlíží ze zcela jiného úhlu. Podle něj má umění moc měnit skutečnost k lepšímu, zobrazovat ideály. Říká dokonce, že třeba taková tragédie by měla pojednávat spíše o věcech, které by se mohly stát, než o těch které se doopravdy staly, neboť umělecká fikce může více působit na diváka.¹⁹² Částečně s oběma názory souhlasí český filozof Jan Patočka, podle kterého je funkcí umění vyjádřit pravdu. Umění ji ovšem vyjadřuje skrze ideál, který vyjadřuje absolutno a nekonečno ducha, tímto duchem míní Patočka umění, a které skrze něj přechází do konečné smyslové formy.¹⁹³ Patočkův názor lze pojmout jako jistý kompromis mezi Aristotelem a Platónem. Ideál, o kterém hovoří, který vyjadřuje absolutno a nekonečno ducha, lze připodobnit k Platónově ideji, jež je rovněž absolutní a nekonečná. Aristotelův názor lze nalézt v části o tom, že umění vyjadřuje pravdu skrze ideál, neboť podle Aristotela umění zobrazuje skutečnost, pravdu, kterou však může idealizovat.

6 ZÁVĚR

Práce si kladla za úkol porovnat estetické názory antických filozofů Platóna a Aristotela. Toto srovnání se opírá o interpretaci a analýzu děl obou autorů, které pojednávají o problematice estetiky, krásna a umění, a to Platónův *Symposion* a Aristotelovu *Poetiku*. Na základě studia těchto děl a literatury pojednávající o problematice umění u obou myslitelů dochází práce k závěru, že Platónovy a Aristotelovy názory se značně liší. Každý pojímá estetiku, krásno a umění po svém. Platónův názor se zakládá na nauce o idejích, Aristotelův na faktech, která dokládá studiem umění, především dramatického, ve své době.

Práce se rovněž pokusila přiblížit dobu, kdy oba filozofové žili, totiž Řecko v období antiky. Zmiňuje se o celkovém postoji tehdejší společnosti k umění, neboť i to mělo vliv na formování názorů obou filozofů. Aristotelés čerpal poznatky pro utváření svého studia z konkrétních příkladů umění té doby. U Platóna se zase značně prolínají pojmy krásy a dobra, neboť pro Řeky bylo přirozené spojovat krásu a dobro dohromady.

¹⁹² ARISTOTELÉS. *Poetika*, s. 24.

¹⁹³ PATOČKA, J. *Umění a čas: soubor statí, přednášek a poznámek k problémům umění. I, Publikované studie*, s. 305.

Též se práce snažila nastínit přístup obou filozofů k dané problematice v kontextu s jejich filozofickým myšlením. Platón se k učení o idejích neobrací pouze v otázce krásna. Svět idejí je pro jeho filozofii nezbytný, lze se s ním setkat i v dalších Platónových dílech, například v *Ústavě*. Aristotelés, co by Platónův žák, byl jeho učením také ovlivněn, ovšem postupně se od něj odvrací a zakládá svou filozofii ne na základě světa idejí, ale na reálném, smysly vnímatelném světě, ve kterém lidé žijí.

Práce došla k závěru, že oba filozofové zauímají zcela jiné stanovisko. Nicméně faktem zůstává, že na oba navazovali další filozofové a odvíjeli od jejich postojů své teorie.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

ARISTOTELEŠ. *Poetika*. 5.vyd. Praha: Orbis, 1962.

ARISTOTELEŠ, *Rétorika/Poetika*. 2.vyd. Praha: Rezek, 1999. ISBN 80-86027-14-7.

BOUZEK, J., KRATOCHVÍL, Z. *Řeč umění a archaické filozofie*. 1.vyd. Praha: Herrmann & synové, 1995.

NOVOTNÝ, F. *O Platonovi. díl 1., Život*. 1. vyd. Praha: Jan Laichter, 1948.

NUSSBAUMOVÁ, M. C. *Křehkost dobra: Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. Praha: Oikoymenh, 2003. ISBN 80-7298-089-0.

PATOČKA, J. *Péče o duši: soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách. II., Stati z let 1970 - 1977. Nevydané texty ze sedmdesátých let*. 1.vyd. Praha: Oikoymenh, 1999. ISBN 80-86005-91-7.

PATOČKA, J. *Umění a čas: soubor statí, přednášek a poznámek k problémům umění. I, Publikované studie*. 1.vyd. Praha: Oikoymenh, 2004. ISBN 80-7298-113-7.

PLATÓN. *Hippias Větší, Hippias Menší, Ión, Menexenos*. 2.vyd. Praha: Oikoymenh, 1996. ISBN 80-86005-03-8.

PLATÓN. *Symposion*. 3. opravné vyd.. Praha: Oikoymenh, 1993. ISBN 80-85241-31-5.

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/310813?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21104018478733>

MAGUIRE, J. P. *The Differentiation of Art in Plato's Aesthetics*. In Harvard Studies in Classical Philology, Vol. 68. Department of the Classics, Harvard University, 1964, s. 389-410.

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/429388?uid=3737856&uid=2&uid=4&sid=21104018478733>

RUCKER, D. *Plato and the Poets*. In The Journal of Aesthetics and Art Criticism, Vol. 25, No. 2. The American Society for Aesthetics, 1966, s. 167-170.

8 RESUMÉ

The thesis called “Plato versus Aristotle in a point of view of Art” compares aesthetic views of ancient philosophers Plato and Aristotle. This comparison is based on interpretation and analysis of both author’s works that are about the problem of aesthetics, beauty and art. These works are Plato’s *Symposium* and Aristotle’s *Poetics*. Views of both philosophers are very different. Plato’s theory is based on the existence of the world of ideas. Aristotle’s theory is based on the facts from real world which is perceptible by the senses.

The thesis describes the age when Plato and Aristotle lived. There is described the view of art in society in ancient Greece, because it had also influence in shaping views of both philosophers. Also the thesis talks about the aesthetic theories in a context with whole philosophic views of Plato and Aristotle.

Both of them have absolutely different view. There is interesting fact that Aristotle was Plato’s student, but he did not agree with views of his teacher and invented his own theory. Lot of philosophers in whole history followed the views of Plato and Aristotle and based on them their own theories.